

Femte roten, tomt 43

Kvarteret Alströmer

Första roten 1637–57

Väster om västra lilla hamnen

Första roten 1657–70

Västra Hamngatan 1

Observera att på krigsarkivets karta över Göteborgs ursprungliga "desseign" är fem tomter ritade längs Västra Hamnen av samma bredd. Väster därom "ligger" tomterna på 2½ bredder av dessa längs V. Hamnen.

Östra delen av 5.43

Gerdt Pettersson 5.43 ö?

1637: 5 mtl, 1638 och 1639: 4 mtl, 1640–44: 4 mtl, 1645: 3 mtl, 1646: 4 mtl, 1647–48: 3 mtl. "Brukar in- och uthandshandel."

Han bör vara den Gerrit Peterson, som efter sin svärfaders rådmannen *Albert von Veldens* död 1638 ända till 1664 arrenderade en hamnplats, den sista tiden tillsammans med *Börge Bengtsson i Högen* (Almquist I: 665).

Den 4.4.1644 omtalas i domboken ett slagsmål mellan *Hans Carnei* och *Anders Krämer* "på ofentlig gata i staden på nya bron vid Gert Petterssons hus nästförleden måndag", vilket anger att Gert P. ägde *hörntomten*. Anders Krämer hade först slagit Hans Carnei över huvudet med ett spanskt rör. Hans Carnei tog stenar och kastade efter Anders Krämer och gick sedan in i sitt hus. När han kom ut igen såg han Anders Krämer stå där på gatan och följde Krämer utöver bron intill *Nils Månssons änkas* hus (ej funnet).

Gert Pettersson tycks tidigt ha haft en osäker ekonomi. *Tönnis Berner* erhöll den 21.8.1637 "Gert Petterssons hus som han bor i" som sitt hypotek. Han var även skyldig *Jaque der Wit*.

Rådhusrätten dömde den 8 september (oktober?) 1645 i saken mellan *Olfeir Pettersson* som *amiralen Mårten Tiessen Ankerhielms* fullmäktige och deras intressenter å ena sidan och borgaren i Göteborg Gert Pettersson på den andra sidan angående ett "ertappat" skepp *S:t Petter* på sjön mellan Holland och Norge, som hade försålts till Gert Pettersson av *kaptenen Hessel (Hassel?) Didrich*. Rätten beslöt, att eftersom Gert Pettersson tidigare hade förklarat för Rätten, att så snart han fick veta Höga Överhetens resolution och nådiga förklaring, att samma skepp var erkänt som ett danskt ofredsskepp, så ville han strax betala det. H Kungl. Maj:ts nådiga resolution hade nu kommit och likväl förvägrade Gert sin betalning, därför pålades Gert Pettersson att utan dröjsmål klarera den. etc. (Se Almquist I:665)

Gert Pettersson var skyldig sin broder *Berendt (Bernt) Pettersson*, borgare och handelsman i *Lübeck*, 9 047 mark 11 § lybsk enligt fyra gode mäns likvidation den 14.11.1646. Accord ingicks inför rätten den 1.12.1646 med dessa 9047 m 11 § Lybsk likvid skuld Gården här i staden var hypotek och underpant. Parterna hade förlikats genom att Gert lovade att vid efterföljande terminer betala skulden:

- 1) strax kontant 400 rdr in specie
- 2) Vid Johannistid 1647 500 rdr
- 3) Vid juletid samma år 1000 rdr
- 4) vid Johannistid 1648 500 rdr
- 5) Resten 615 rdr och 48 § vid juletid samma tid 1648

Till ytterligare säkerhet hade Gert Pettersson pantsatt både sitt hus och gård ”här i staden stående” och sin gård belägen utanför staden.

Men Gert Pettersson hade icke följt accordet. Han hade icke hållit sin specificerade termin.

Gert Petterssons broder Berendts fullmäktige *Petter Lange* (Langhe) kom den 23.3.1648 inför rådhusrätten och begärde exekution på Gert Petterssons hus, som var pantsatt till hans principal för hans skuldfordran. Petter Lange begärde arrest på Gert Petterssons person hos presidenten för Justitiecollegiet samt arrest på panten. Gert Pettersson begärde åtta dagars uppskov och beviljades 14 dagars respit att låta föra hit ett parti master, som han hade liggande i Vänersborg. Sedan ville han åter inställa sig här och ”contentera” sin broder. Petter Lange protesterade mot all kostnad uppskovet medförde.

Rätten berättade den 10.4.1648 om respiten och vad som hände därefter: ”Och sådant hade han tillsagt välbetrodde Herr Presidenten och sin broders fullmäktige Petter Lange med handsträckning, tro och loven”

Men detta sitt löfte hade Gert Pettersson icke hållit utan han hade rest ifrån Vänersborg ang. masthandel och därifrån till Stockholm utan att klara upp saken trots att han var citerad. Varpå han hade på Petter Langes ansökning citerats hit till rätten till 23 mars för att komparera och tillfredställa sin broder. Men igenom skrivelse som svar på den erhållna citationen 14 dagar över den utsatta tiden hade Gert Pettersson begärt dilation av Rätten, som han också erhållit. Dock hade han tills dato icke komparerat och inställt sig. Därför immitterades Berendt Pettersson på sin fullmäktiges vidare gjorda anhållan i Gert Petterssons här stående hus och i dess utanför staden liggande gård som sin underpant, så att han så långt detta räckte kunde bli betald.

Den 15.5.1648 utsåg rätten på Berendt Petterssons fullmäktiges ansökan och begäran *Börge Bengtsson, Jörgen Henriksson, Ollert Steinkamp, Hans Jürgensson, Sifwerd murmästare* och *Johan Johansson Timmerman* till att värdera Gert Petterssons vid Stora hamnen stående hus och gård som Berendt Petterssons pant.

Gert Pettersson skulle genom stadsbudet tillsägas att vid 40 mark straff komparera vid nästa rättegångsdag.

Vid rådhusrätten den 22.6.1648 berättade *Alexander Jung*, att han hade slutit ett kontrakt den 22.11.1647 med Gert Pettersson om 71 stycken master, som Gert skulle ha levererat Alexander sistförflutna april 1648 till ett pris av 1194 rdr. Gert hade i förskott i reda pengar erhållit 1 000 rdr. Men Gert hade inte levererat masterna. Skepparen pressade Alexander Jung för att få masterna inlastade. Det var enligt Gert Pettersson inte han utan *Nils Jönsson*, som hade hindrat leveransen.

Gert Pettersson krävdes den 30.8.1648 vid kämnärsrätten av *Henrik Kreuger*.

Gert Pettersson tvistade vid samma rättegångstillfälle med *Hans Befuertz (Befritz, Belfrage)* genom *Matthis Andersson* om en mast, som Hans Befuertz sade, att Gert Pettersson hade lämnat i betalning i Vänersborg. Saken uppsköts till dess Hans Befuertz hade lämnat attest.

Nils Börgesson fordrade vid rådhusrätten den 14 och 18.6.1649 av Gert Pettersson på *Lars Barks i Brätte* vägnar efter en den 14 januari utgiven räkning 150 rdr. Gert Pettersson begärde kopia.

Lars Bark i Brätte hade enligt rådhusrätten fört hit ett parti master, som Gert Pettersson skulle ha, Obligationen skulle ställas till Nils Börgesson. Handeln hakade upp sig på något sätt. Gert förmenade sig icke vara skyldig att betala Nils Börgesson masterna, eftersom så lång tid hade förflutit. Gert Pettersson hade också föregående rättegångsdag erbjudit sig inför rätten att förlika sig med Nils Börgesson men sådant hade han inte efterkommit och "alltså sig själv convincerat". Gert Pettersson dömdes att enligt obligationens lydelse av den 14.1.1647 vara skyldig att betala Nils Börgesson de krävda 150 riksdalarna och söka sin regress hos Lars Bark.

Tydiligen fick Gert Pettersson lämna sin gård, ty 1649 är han inte längre mantalsskriven här och i kämnärsrätten den 28.6.1650 *krävde* burggreven Daniel Lange genom sin tjänare Måns Bryngelson Gert Pettersson enligt hans till *sal Mikael Werle* utgivna skrift på 40 rdr förfallen hushyra, vilken Gert för länge sedan lovat betala. Gert erkände sig skyldig de 40 rdr hushyra för ett år som han hade bott i sal Mikael Werlers hus men föregav att burggreven Lange, då Gert lovade att betala pengarna, skulle sagt, att han genom gode män skulle låta besiktiga den förbättring, som Gert Pettersson hade gjort på husen och efter en rimlig värdering avkorta kostnaden därför på hyran. Detta skulle vara överenskommet i kontraktet med Werle.

Med detta Gert Petterssons svar sändes skulden Hans Larsson till burggreven. Skulden refererade burggrevens förklaring vara denna, att han inte lovat att reparationskostnaderna skulle avkortas hyran utan att han burggreven skulle vara Gert beforderlig, att i det fall han hade gjort någon nödig förbättring på husen, framdeles gottgöras detta. Rätten bestämde, att eftersom Gert hade erkänt sig skyldig denna till herr Burggreven transporterade hushyra 40 rdr men icke hållit sitt gjorda löfte att betala dessa pengar utan "med fåfänge uthslag tiden förhalar" så ålades han nu betala utan ytterligare förhaling "såsom lag förmåler."

Underrättens beslöt den 10.7.1650: Eftersom *Gert Pettersson* tillstår sig vara för kost skyldig *Jacob v der Hagens* måg *Johan von Schwinderen* 24 rdr och inte hade skaffat besked från denne, att skulden var betald, måste han omgående betala denna. Om han nu, som han sade, hade något att fordra av v Schwinderen fick han söka honom bäst han gitte och kunde.

Gerd Petersson fordrades den 26.10.1653 vid underrätten på betalning av sin den 17.8.1646 till *Nicolaus Le Norman* utgivna obligation på 150 rdr för köpt gods, goda däler och master. Gert Petersson erkände obligationen men föregav att det dessman, som betalningen gällde, inte var goda utan flärd, framlade det till prov och sade sig vilja betala Niclas Le Norman om gode män, som förstod sig på saken kunde säga, att det var eller hade varit dessman (?) Målet uppsköts till dess gode män bedömt saken. Hans Befritz (Bäfrets, Belfrage) erkände sig den 23.8.1654 UR skyldig Gerhard Petersson betalning för 1. R.23 palmer god mast på sådan kondition, att när Gerd Petersson hade återlämnat den mast, som han fått av honom och uppgivit icke vara god utan vrak, lika god som den var, när han fick den, då skulle Hans Befritz till Gert Pettersson återbetala en så god stor mast. Han inlade Vänersborgs Rådhusrätts givna dom på detta.

Rätten utsåg nu gode männen *Johan Offerman* och *Rasmus Helgiesson* att noga bese de 23 palmer mast, som Gert Petersson hade erhållit av Hans Befritz i Vänersborg, och som han uppgett icke vara god utan vrak. De gode männen skulle också tillse, vad märke, som fanns på masterna

och vad skada de lidit av *Börge Bengtssons* huggande och hanterande, uppskatta detta efter bästa förstånd och lämna underrättelse om saken.

Gerd Petersson mötte vid underrätten den 5 och 7.12.1655 *Börge Bengtsson* i tvistigheter om master och därpå arresterat salt. Arresten, som skulden Hans Larsson efter sin i underrätten framlagda boks lydelse hade gjort hos *Börge Bengtsson* på hans salt på Gert Peterssons vägnar, skulle enligt rättens beslut stå Gert Pettersson tillhanda. Anders Persson i Vänersborg för vilkens skuld arresten var gjord skulle strax efter julhelgen citeras inför rätta.

Jacob von Schotingen berättade vid underrätten den 3.12.1656, att hans fader *Timon von Schotingen* hade vid Trollhättan haft 30 tolfter bräder liggande, vilka *Gerhard Pettersson* hade anammat utan någon order och sålt till *Ulrik Stenkamp*. Hans far Timon hade givit honom anvisning att ta hand om dessa bräder, varför han begärde, att *Gerhard Pettersson* skulle leverera honom dem. *Gerhard Pettersson* föregav sig ha kommit överens med *Timon von Schotingen* om att ha hand om bräderna. Han fick därför order att skaffa bevis på den saken. *Gerhard Pettersson* begärde den 5.12.1656 av rätten en sentens uppå det salt, som han i december 1655 hade låtit arresteras för sin debitor *Anders Persson i Vänersborg* hos *Börge Bengtsson*. *Börge Bengtsson* svarade, att han gärna såg, att *Anders Persson i Vänersborg* efter det interlocutorie givna beskedet förlidet år den 7 december själv skulle komparera angående denna arrest. Rättens dom var: "Alldenstund det var bevisligt, att *Anders Persson i Vänersborg* var skyldig *Gerhard Pettersson* en summa pengar på den handel de hade sig emellan, som han efter förlikning skulle betala med master. Och han efter Rättens näst förledne den 7 December givna interlocutorie besked hade citerats tvenne gånger hit till Rätten Sista kallelsen till den 5 mars hade han försummat. Dy skall *Gerhard Pettersson* vara berättigad att som betalning anamma det hos *Börge Bengtsson* arresterade saltet. *Anders Persson* skulle för sin tresko plikta med 6 mark smt samt rättegångspenningar."

Jacob van Schotingen fordrade 30 tolfter furubräder av *Gerhard Pettersson* vid underrätten den 12.6.1657.

Rätten; *Gerhard Pettersson* hade efter Rättens den 3.12.1656 interlocutorie givna besked trots att han hade citerats tre gånger och då icke hade velat inställa sig, icke till dato kunnat skaffa bevis för att han efter *Timon von Schotingens* order och tillsägelse hade anammat 30 tolfter furubräder vid Trollhättan. Därför kunde rätten inte se annat än att *Gerhard Pettersson* skulle vara skyldig att återleverera och betala dessa 30 tolfter bräder till *Jacob von Schotingen*, som var beordrad av sin fader *Timon von Schotingen* att anamma dessa bräder. Om *Gerhard Pettersson* hade några stridiga räkningar med *Timon von Schotingen* kunde han söka dem bäst han kan och gitter,

Gert Petterssons hustru *Anna von Velden* med vilken han gift sig 9.11.1634, begravdes 29.7.1644. Själv avled han 1658 (begr. 21 mars i Christine).

Jaque de Witt R1

1 mtl, 1639–40. Han anges 1640 vara bosatt hos Gerdt Petersson.

Om släkten vet man följande (ur Berg och Christine kyrkobok):

(En *Henrik de Witt* omtalad som holländsk köpman av Almquist I:316.)

Abraham v Eyck, född 20.2.1620, död 1677, gift *Sara de Witt* (de Vitte, Vitte) född i juli 1625, död 19.2.1684 – begr. först Chr 23.11.1684 samtidigt med systemern jungfru *Maria de Witt*, död 71 år gammal. Saras dotter *Anna v Eyck* gift 17.12.1705 med blivande pres. *Johan Rambeau*.

1.8.1638:

Jacob de Witt hade efter *Johan Wolsons* obligation 17.1.1638 för 100 rdr upplåtit *Johan Saveland* dennes hus till fullkomlig possession. Den 8.7.1639 vände sig *Anthoni Skorre* mot *Jaques de Witt* i egenskap av *Goddart v. Wachtenduncks arvingars* tjänare. Han begärde räkning på arrendet av Östersyssel i Värmland från 1626 mellan *W*, intressenterna samt *Johan von Vosselen*. – *Jaques de Witt* ansåg att saken icke angick honom.

I början av 1640-talet förde de Witt en lång och bitter injuriekamp med *presidenten Knipe*. Det berättas den 15.9.1641 att *Hans (Johan) von Schwindern* begärde ett avskedspass för *Jaques de Witt*, som ämnade flytta till Stockholm, ”huru han sig här i staden förhållit haver huarpå blef honom föreläsit den skriff som H Praesidenten *Knijpe* hafuer d 8 huijus här i Rätten inlagt emoot *Jaques de Wit*, huarpå be-te von *Schwinderen* hafuer om een Copia deraf anhollit at tillställas be-te *Jaques de Wit*. Consenterat” När skriften följande dag förelästes för *Knipe*, sade han sig hålla *Jaques de Wit* för en lättfärdig, ärelös skälm till han bevisat sig ha orsak att injurera *pres. Rosensköld*. Burggreven och magistraten visste ingenting annat än gott om de Witt, men anbelangande hans avsked och borgerliga förpliktelser, så kunde senaten inte lösgöra honom därifrån emedan *Pres Anthoni Knipe* sade sig av den Kungl. Regeringen hava befallning lagligen utföra emot några injurier etc. Den 11.7.1642 begärde regeringen av magistraten (EIIa:1a), att den skulle förklara sig varför trätan mellan *Jaques de Witt* och *Anthoni Knipe* icke var förlikt eller avdömd. *Jaques de Witt* kallas Göteborgs f.d. medborgare. ”Magistraten skulle ansvara, att dhe upp-gifwet de Witt sin borgare Eed och Burskap uthan befallning [att han alltså ej tvingats lämna den].” De Witt hade blott varit borgare i 1½ år. ”Samma *Twist* skall här afdömas uthan all passion och domen med *Actis* sedan upskickas till Kongl Regeringen.”

”Denne dagz dato [15.9.1641] hafuer *Hans von Schwindern* begärat, at *Jaques de Wit* måtte afskeed eller testimonium meddelat warda, huru han sig här i staden förhollit hafuer, Denne dagz dato hafuer *Johan von Schwinderen* sin skrift på H-r Praesidenten *Anthonij Knijpes* emot *Jaques de Witt* d 8 huijus öfuerlefuereade protestation, belangandes hans *Jaques* testamonium om hans lefuernes förhollande inlagt. Huarpå *Wälbe-te Praes Knijpe* sedan samma skriff honom blef föreläsen. suarade, at han holler *Jaques de Witt* för en lättfärdigh, äreförgäten skälm in till dess han honom öfuerbewijser at han hafuer någon indicier, orsak eller anledningh gifuit at injuriera H-r Praes. *Rosensköld*, mycket mindre een sådan famos libell at skrifue, wille Rådet gifua honom något testimonium det kunne dhe göra. Begärandes at sådant måtte noteras.

Uppå anhollande, at *Jacques de Witte* sitt burskap relaxerat och et sanfärdigt skiin och witnessbörd meddelt warda om hans lefuerne och huru han sigh här uthi staden förhollit hafuer, emädan han sinnad ähr sitt burskap sökia uthj den Kungl. Residentzstaden Stockholm såsom *Jacques de Witte* och har sielf här för Rätten tilförene praesenteligen begärat hafuer, blifuer detta till suar gifuit, at H-r Burggreven och Magistraten inget annat wetta om honom at witna, ähn det som godt och och redeligt ähr, så länge han här borgare och bekend varit hafuer och at han i sin handel, wandel och nähring uthj all ährligheet sökt hafuer. Men belangandes hans avsked och Borgerlige förpliktelser, så kan Senaten honom derifrån icke lösgifua, emedan H. Praes. *Anthonius Knipe* säger sigh uthaf den Högl. Kungl. Regeringen uthi befallning hafua lagligen att utföra några injurier, som han föregifz med ähra och hederligheetz förwijtelse dem emillan förelupne wara och hafuer fördenskuld skrifteligen begärat, at *Jaques* icke måtte forum inuirera till sakzens lagelige ändskap. Fördenskuld kan Magistraten icke något wijdare häruthinnan göra till dess förbe-te *Jaques de Witte* öfuer sådant tilltall sigh wijdare förklarar.”

Detta gav upphov till en lång och bitter injurieprocess följande år.

Sedan Gert Pettersson omkring 1648 fått avstå sin gård torde den ha sålts till Adolf Tack, som redan tidigare ägde västra delen av tomten (se 5.43v).

Efter första hustrun Adriana Gijsebars död (begr. 28.6.1654) gifte Adolf Tack om sig med *Margareta Lüders (Gräfenberg)*: hon fortsatte efter Adolf Tacks död (begr. 28.5.1665) hans verksamhet som härbärgerare och vintappare här i den östra delen, d.v.s. hörngården, värderad före arvdelningen till 3.000 d smt.

Den västra gården, värderad 2.000 d smt, erhöll ett par av styvbarnen Didrik och Anna Tack (omkring 1666 gift med tolagsförvaltare Ambjörn Eriksson)

Adolph Tacks änka frågade den 14.5.1666 1) om inte kunde tillåtas henne att behålla utom allt byte det guld, silver, tenn och vad mera husgeråd, som ”ährliga matroner och hustrur, efter gement bruk uti förnehme sterbhus hennes Enckesäng hafwa förbättrat med efter hennes barns samtycke, förr än arwegodset under ett nytt och ordentligt skifte kastat bli 2) om hon inte med fogh sig kunde förbehåldne hafwa någre guldstycken, hwilcka bägge hennes sal Männ henne till Trolofningsgåfwer skänckt hafwa och hon sin förste man [Abraham Wederhusens] systerdotter Sara Oserin [begr. Chr 6.8.1666, dotter till Barbara Wederhusen, se nedan] före än hom kom i annat giftermål trädde för sin länge giorda och sedermera in till detta datum continuerade 23 års tienst testamenterat hafwer och förähra will.

Der till med om hon icke bör hafwa morgongåfwa af sin mans oskipto boo fast han henne uppå deras bröllopsdag icke hafwer warit tillsagd.

Och sidst om icke hennes sal Mans Adolph Tacks begrafning bör wäll på hennes styvbarns som på hennes kostnad komma. Den omyndiga dotterns förmyndare Christian Meyer, sonen Didrik Tack och ena dotterns man Ambjörn Eriksson svarade, att de intet mer till enkesäng och morgongåfwo wilja bestå än lagen tillåter. Det guld som hennes saql männ henne gifwit hafwa wilja dhe henne icke efterlåta. Icke heller Sara Oslerin till Lön, eftersom hon en bräcklig människa är och lika frihet och willkohr med faderns egna döttrar till alle tarfwer hafwer warit hållen."

Adolf Tacks barn och deras förmyndare inlade till den 17.5.1666 en protest mot styvmoderns krav på förbättring ”på sin väl tillredda änkesäng”, mot de ”åtskillige guldstycken”, som hon ville ge *Sara Oslerin* för sin tjänst och mot morgongåvan, som borde varit given henne redan första bröllopsdagen. Det påpekades, att faderns begravning hade betalats av oskipto. Följande dag förordnades på kuratorn för änkan *Adam Herweghs* och förmyndaren *Christian Meyers* begäran *Severin (Söffring) Nilsson, Sigfrid murmästare* och *Cornelius Isachsson stadsbyggmästare* att värdera *Adolph Tacks hus och gård belägen i hörnet ut med Stora platsen nedan om Kempebron*. Samtidigt förordnades *Trulls Torstensson* och *Olof Tollesson* att värdera några skeppsparter, som sal Adolph Tacks arvingar skulle dela sinsemellan. Förmyndare för Adolph Tacks dotter *Gertrud* var *Sibrandt Valk* enl Gbg 16.11.1672. – Vid överrätten den 3.9.1666 hade änkans fullmäktige Adam Herwegh fått förhinder genom sorg i sitt hus.

Magistraten förordnade den 18.5.1666 *Trulls Torstensson* och *Olof Tollesson* att värdera några skeppsparter, som sal Adolph Tacks arvingar skulle dela sinsemellan.

Den 14.6.1666 hade Margareta Lüders och hennes omyndiga styvdöttrar inlämnat skrifter, som gick ut på att de misstänkte *Christian Meyer* att vara dem mera emot än med. De ville, att det arv, som han och Ambjörn Eriksson redan hade om händer skulle restitueras. Några dagar därefter begärde änkan att utöver den hörngård, som hade tilldelats henne av bytesmännen, få en kryddgård, som var belägen på den tomt, som styvbarnen Didrik och Anna Tack hade tilldelats. Am-

björn Eriksson och Didrik Tack hemställde, att de måtte få tillträde till den mindre mellan avl Adolph Tacks hörngård och Hans Wulfs hus och gård, som tilldelats dem. Några dagar senare klagade Margareta Lüders genom *Robert Nyss* över den orenlighet, som i hennes loco privato överflödade genom den gård hennes styvbarn Anna och Didrik Tack hade avskild från hennes. Dessa å sin sida klagade i början av september över att änkan icke enligt avtal hade överlämnat till dem ett underskrivet inventarium.

På grund av änkans upprepade klagomål gjorde rätten en undersökning och fann att det skulle vara omöjligt för Margareta Lüders att dela hus med styvdöttrarna Catharina och Gertrud Tack, eftersom huset inte var bekvämt eller rymligt nog för detta. Änkan ville antingen bli utlöst av arvingarna med penningar eller också själv lösa båda gårdarna men ingetdera ville dessa gå med på – de ägde icke pengar tillräckligt för utlösning. Vid den nya värdering, som rätten beslöt skulle företagas, sade sig den 15.10.1666 värderingsmännen (*Arfwid Gudmundsson, Hans Krakow, Ulrich Steinkampf, Paul Rockes och Torberg Berling*) ha funnit att hörngården lidit stor skada, av att den andra gården hade avskilts. Några hus, som tidigare hade hängt samman med hörnhuset och som hade uppbyggts med stor kostnad, måste nu somliga till dyrt pris alldeles bortrivs, somliga förflyttas, förändras och förminsas för att det skulle bli utrymme för gårdsrum och port för änkan. Vidare var Ambjörn Erikssons och Didrik Tacks gård bebyggd med loft, bagarestuga och bryggghus, som nu hörngården skulle avskiljas från. Dessa utrymmen kunde, ansåg synesmännen ”för sin nödvändighets skull ifrån en huushåldning icke mistas”. I Didriks och Ambjörns hus däremot fanns lika många fördelar, som i hörngården olägenheter, i synnerhet en rymlig plats både till kryddgård och gårdsrum samt port och utgång. Synemännen ville därför värdera upp Ambjörn och Didriks gård och sänka hörngårdens värde, så att de blev lika mycket värda, 2 500 d smt var. Vidare borde änkan och hennes styvdöttrar Gertrud och Catharina Tack kasta lott om vilkendera, som skulle utlösa den andra.

Ambjörn Eriksson fann det icke underligt, att synesmännen hade vid den förnyade värderingen funnit, att hans och Didriks gård hade högre värde, eftersom de mellan värderingarna hade förbättrat sin gård mycket. Synesmännen hävdade, att detta hade de beaktat. *Burggreven Israel Norfelt* undrade om det någonsin förut hade praktiserats, att syn hade gått på syn och att den första värderingen upphävdes av den andra och att rådmännen själva var synemän. *President Gripenklo* menade däremot, att det praktiserades i hela riket, att de som synade, själva dömde. Han hade själv varit på syn i Stockholm och i hovrätten, när han var assessor.

Arvingarna tvistade också om källarfriheten. Margareta Lüders ansåg, att hon lika väl som andra änkor efter deras mäns död borde få tillstånd att nära sig av samma hantering, som hennes man hade brukat, varför hennes styvbarn inte borde få beröva denne den friheten. Dessa däremot åberopade sig på den tillåtelse, som hade givits dem av ”dhe Kongl Commissarier” på Göteborgs rådhus den 17.9.1666. I ett avvitringsinstrument hade Adolph Tack den 9.8.1656 avsatt 200 rdr, som han hade stående i Nycop i Holland, till barnens moderne. Dessa medel beslöt rätten den 12.11.1666, att de skulle sekvestreras i sterbhuset till den 1.5.1667. Didrik Tack hade ålagts att innan dess skaffa bevis från Nycop om dessa medel hade utbetalts till fadern eller ej.

Det visade sig vara svårt att få parterna i sterbhuset att underskriva inventarium. Styvbarnen ställde Margareta Lüders till svars för saker, som saknades i inventarium och för att detta ändrats och renskrivits flera gånger. Anna och Catharina Tack frågade efter ett par armband med infogade dukater. Dukaterna hade enligt änkan endast varit tre på vart armband. De hade tagits av och använts till ett mössfoder av soblar, som *pres. Hans Spalding* hade levererat. De övriga korallerna på armbandet hade änkan skänkt en hennes anförvant i Vadstena med hennes sal man Adolph

Tacks goda vilja och samtycke. Hon hade helt glömt att uppföra *Tore Ollenbergs* skuld till sterbhuset men skulle aldrig ha kunnat undandölja den, eftersom burggreven Israel Norfelt hade gått i borgen för den.

När Didrik Tack fordrade besked om de 400 rdr var med i delningen, som hans fader Adolph hade måst förplikta sig att återbetala till henne, när han lånade dem av henne, frågade hon Didrik var den man fanns att finna, som återbetalade till sin hustru, vad han sades låna av henne, fast han lovat det. Styvbarnen hade minsann inte redovisat för det vin och de penningar de haft till sin fria disposition och Didrik icke för de pengar han anförtrotts av fadern vid resa i Holland. På förfrågan erkände sig änkan ha pengar stående i Vadstena ”som genom dödsfall och arvskifte äro komne i åthskillige aefwingars händer”. Men eftersom dessa fordrade mer av henne än hon av dem, fick styvbarnen gärna om de önskade övertaga hennes pretentioner där.

I samband med arvsstriden uppstod det en schism mellan *burggreven Israel Norfelt* och *Anders Larsson Mörcks hustru Catharina Tack* (vigsel 17.7.1666). Via system Anna Tack hade hon fått veta, att burggreven Norfeldt hade sagt till Annas man Ambjörn Eriksson, att styvmodern icke haft gott leverne, där hon förr bott. Detta hade Catharina Tack sedan fört vidare till styvmodern. Anna Tack skulle ha berättat saken för system ”liksom retorsionsvis”, när de kavlade linkläder och styvmoderns piga Alita var närvarande, sedan styvmodern hade förebrått Anna, att det för en jungfru var ohöviskt att stå med sin friare i mörka och hemliga rum, som hon och Ambjörn hade befunnits göra. Enligt *Peder Haraldsson* var Catharina Tack till förståndet en svag och enfaldig kvinnsperson och burggreven lät förnimma, att han icke skulle vara sinnad att söka högsta rätt med hustru Catharina Tack eller gärna se hennes nesa, eftersom hon bad om förlåtelse för sitt brott och hennes fader Adolf Tack hade varit hans gode vän. Men han ville inte att styvmodern skulle behålla intrycket, att burggreven verkligen yttrat sig så om henne.

När Margareta Lüders påminte rätten om att den tid, som rätten förelagt styvbarnen att skaffa bevis från Holland om utbetalningen av arvet nu var förgången, kunde Ambjörn Eriksson den 13.5.1667 berätta, att han och hans svåger Didrik Tack hade arbetat på att genom *Sibrandt Valck* få besked om deras arv i Nycop men alla anförvanter, som hade någon kunskap om dessa penningar ”äre genom Pesten bortryckte wordne”. Alltså hade Didrik Tack själv rest till Holland.

20.7.1667 påtalade burggreven Israel Norfelt det oriktiga i att rätten ålade endast Ambjörn Eriksson och Didrik Tack och icke hela sterbhuset mödan att ifrån Nycop skaffa bevis om hur det förhöll sig med detta arv – Det rörde sig ju dock om en skuld och om barnpenningar. Norfelt rådde rätten ”att se sig väl före”. Annars kunde det komma efterräkningar i högre rätt. – När Ambjörn och Didrik Tack inom ny förelagd tid hade skaffat besked från Holland hade den sekvestrerade hälften av modernearvet 200 rdr utbetalats till styvmodern.

En mycket lång process inleddes i juni 1670 (se bl.a. den 19.9.1670 och oktober) då hustru *Barbara Wederhusen* (Weddinghusen?) genom Olof Claesson Felterus fordrade av hustru Margareta Lüder (genom Sveno Arell) husgeråd som hade deponerats hos Margareta, som var arv efter hennes broder (*Abraham Wederhusens*), som var hustru Margaretas förre man. Det var också fråga om inventarier efter Barbaras dotter Sara Oserin, som hade tjänat hos Adolph Tack 25 år och i begravningsnotisen den 6.8.1666 betecknades som Adolf Tacks ”Hausjumffer”. Det hävdades att allt arv efter Sara hade skickats till Saras moder. (En Barbara Weddinghusen gifte sig 2.4.1662 med *Herman Ahrimpe*.)

Margareta Lüders Gräfenberg avled i en bröstsjukdom 63 år gammal år 1679 (begr. 6 juli). Den arvstvist som nu uppstod var varken mindre eller kortare än den efter Adolph Tacks död. Som arvinge efter änkan uppträdde

befallningsmannen i Vadstena Jürgen Claesson.

Han antog omedelbart disposition över sterbhuset. *Bryngel Radde* begärde den 17.7.1679, att så mycket av änkans kvarlåtenskap skulle tagas i beslag, som kunde motsvara hans frånvarande unge frände *Henrik Hermanssons* arvslott – denne befann sig själv i främmande land. Jürgen Claesson svarade, att han icke erkände denne sin brorson Henrik Hermansson för laga arvinge, eftersom han själv var närmare arvinge och levde. Han förklarade, att hans fader var den avlidnas halvbroder. Han befalldes att icke befatta sig med kvarlåtenskapen förr än han bevisade sin skyldskap med ”fullom skiählom och brefwom”. Sterbhuset skulle enligt rätten förseglas. Änkans styvbarn anmälde, att i sterbhuset fanns följande saker, som tillhörde avlidna Gertrud Tack (död 28 år gammal 30.11.1677): en pärlkrans, en silversked och en solfjäder. Redan den 30 maj hade tolagsmästare Ambjörn Eriksson och hans svåger Didrik Tack anmält, att de ansåg sig ”märkeligen och högeligen” prejudicerade i arvskiftet mellan sig och Adolf Tacks efterleverska. De ålades att prestera caution för det uppehåll de förorsakade Margareta Lüders arvingar. Den 24 juli berättade Ambjörn Eriksson, att hans svärfader Adolf Tack vid inträdet i andra giftet hade avvittrat sina barn med 600 d smt. Av detta hade de aldrig åtnjutit mer än hälften och resten skulle de enligt själva avvittringsinstrumentet erhålla i Nycop i Holland, där något arv hade utfallit efter barnens mormoder *Gertien Gisbert*, som han hänvisade dem som betalning. Men när de på rättens i Göteborg anmaning sökte arvet i Nycop efter faderns död fick de till svar, att penningarna redan hade utbetalts till arvingarna och deras fullmäktige.

Ambjörn visade en skrift om att pengarna redan hade utbetalats i Nycop av stadssekreteraren därstädes. Han antog därför att fadern Adolph Tack under sin livstid själv hade anammat pengarna och behållit dem. eftersom han var barnens förmyndare och vid den tid som arvet utbetalades hade varit i Holland. Nu begärde han att detta mödernearv skulle utbetalas med ränta ur styvmmoderns sterbhus. Barnens moder *Ariana Gisbert* hade avlidit i juli 1654 och mormodern *Gertien Gisbert* icke förrän sista november samma år, vilket han bevisade med attester ur kyrkböckerna i Göteborg och Nycop. Därför borde mormoderns pengar ha tillfallit barnen ensamma och icke fadern och barnen. – Eftersom Jürgen Claesson vägrade dem förlikning i godo kunde rätten ingenting göra utan särskild tillåtelse från högre rätt.

Den 31 juli visade Jürgen Claesson attester, som skulle visa hans släktskap med Margareta Lüders men rätten fann dem icke tillräckliga och på några ställen motsägelsefulla. Han sade nu att den avlidna hade varit hans köttslige faders *samsyster* (icke *halvsyster*, som tidigare hävdats). Om han tilldelades huset skulle han försälja det sade han. – Den 11 augusti visade det sig att Jürgen Claesson tvärt emot rättens resolution hade egenhändigt lyft och från staden låtit bortföra en del av kvarlåtenskapen efter Margareta Lüders, vilken Magistraten likväl beslagtagit på vägen och låtit föra hit till rådhuset. Men nu hade han fått Kungl. hovrättens brev daterat Jönköping den 5 augusti, varför han ålades av rätten att upprätta inventarium. Därefter skulle han få lyfta arvet. Dagen efter kunde tolagsmästaren Ambjörn Eriksson visa ytterligare bevis på att svärfadern hade lyft arvet i Nycop på barnens vägnar: bevisen hade just anlänt från Holland.

Det visade sig att en del saker, som hade tillhört avlidna Gertrud Tack hade hamnat hos Jürgen Claessons dotter Margareta. *Margareta Jürgensdotter* berättade, att Adolph Tacks änka hade gett henne ett ”pärlband” men hon visste inte om det hade varit Gertruds eller änkans eget. Koraller-

na hade hon sett men visste inte vart de hade tagit vägen. Taftshuvan påminde hon sig, att Adolph Tacks änka bekände sig under sin livstid ha tagit och brukat. Hon ville behålla den och betala den. Tofflorna fanns fortfarande i huset. En muff var där med ”wäfwen knyttning” omkring. Båda gullnålarna med stora pärlor i knapparna hade Margareta och sade, att gumman hade givit henne dem. Vapnen fanns i sterbhuset liksom Adolph Tacks konterfej.

Tjänstepigan Lisbeth Svendsdotter bekände, att de två loden pärlor fanns på det bandet, som visades i rätten. Bernstenskorallerna hade Ambjörns barn fått. Gullnålarna hade gumman i livstiden lånat ut till Gertrud och när hon lät en pärla därav förkomma, tog gumman dem tillbaka. eftersom de var hennes. Jürgen Claesson förnekade, att sal Adolph Tacks änka, som Ambjörn Eriksson påstod, skulle ha hus och gård i Vadstena. Rätten tillerkände Ambjörn Eriksson följande: 2 lod pärlor, en tafthuva, ett par tofflor, framlidne Adolph Tacks och dess förra hustrus sköldemärke och konterfej och Adolph Tacks pittehier-ring. Det fattades i sterbhuset 3 000 daler, som funnits i inventarium: mot detta gav Jürgen Clausson en räkning på något över 2 000 d smt.

Vad styvbarnens möderne angick, så hävdade *rådman Anders Henriksson* liksom syndicus den 3.10.1679, att emedan Adolf Tack och hans senare hustru Margareta Lüders ”hava sig dessa barnpenningar hembligen underslagit och för barnen, som de egentligen tillhörde till skada och förfång, allt hitintill undandöljt”. Alltså borde samma penningar hustru Margareta Lüders kvarlåtenskap refunderas. Det rörde sig också om arvskaapsmedel efter styvbarnens moster *Neltie Gisberts* (död 23.10.1664). Att Adolf Tack lagt under sig dessa medel hade Ambjörn Eriksson sökt bevisa genom arvsinstrument daterat Amsterdam 23.8.1667.

Men övriga i rätten *Gerhard Braun Johan, Olof Östring, Torbern Berling, pres Spalding* och *Macklier* rätten fann att eftersom efter Adolph Tacks död hela hans bo blev delat mellan änkan och Adolph Tacks barn i tvenne lika hälfter, så erhöll barnen då, fast ovetande, hälften av den omtvistade 556 florinerna och i stället för räntan med den med dessa pengar producerade vinsten, ty om dessa pengar hade upptagits bland sterbhusgälden, så hade så mycket mindre tillfallit dem som fädernesarv. Alltså kunde de bara pretendera på 278 floriner ur styvmoderns kvarlåtenskap (plus löpande ränta). Detta blev också rättens dom den 28.11.1679. Då hade Jürgen Clausson genom brev av hovrätten daterat den 27.10.1679 erhållit hovrättens brev på att Magistraten skulle förhjälpas honom till arvet efter Margareta Lüders.

Den 9.10.1679 berättade sig

Isak Browald

ha förhyrt framlidne Adolph Tacks efterleverskas hus av befallningsmannen Jürgen Clausson och begärde rättens tillstånd att få flytta in däri. *Men grevinnan Beata de la Gardie* hade begärt att få hyra samma hus till påsk och Jürgen Clausson var ännu icke kompetent arvinge och hade därför inte makt att kontraktera och sluta om huset. Rätten bad Isak Browald att ha tålmod ett halvår till och kvarbo i det hus han nu bebodde.

Befallningsmannen Jürgen Claesson ville enligt uppgift 26.7.1680 omedelbart tillträda arvet efter Adolf Tacks änka. Fullmäktig var *Christoff Wademan* (Wadman). Jürgen Claesson var i färd med att sälja en skeppspart i *skeppet Rosan*, som tillhört Adolf Tacks änka, till Isak Browald. Men rätten fann honom ännu ej kompetent.

Ambjörn Eriksson begravdes i början av 1681 och ännu i slutet av detta år processade hans änka Anna Tack med Jürgen Clausson om arvet efter hennes mormoder Gertien Gisbert i Nycop och om en gård i Vadstena, som skulle vara förbigången vid arvdelningen efter fadern Adolph Tack.

Den 20.6.1681 vände sig *pres. Johan Macklier* mot *Isak Browald* angående avlidne Adolph Tacks gård, som Jürgen Clausson hade ärvt efter Adolph Tacks änka. Enligt ett köpekontrakt med Jürgen Claussons fullmäktige *stadsmajoren Elias Green* upprättat den 18.3.1681 skulle *pres. Johan Macklier* betala 7 000 d kmt för gården på terminer. Isak Browald, som bodde i gården hade uppsagts för avflyttning men hade i stället skaffat sig ett köpekontrakt på gården. Han sade sig ha förhyrt gården på det villkor att han skulle få köpa gården för det pris en annan köpare erbjöd. Hans köpekontrakt var daterat den 18.4.1681 och priset var 8 000 d kmt. En Isak Browalds supplik ang befallningsmannen Jürgen Claussons gård i Göteborg daterades den 22.2.1682. Han befinns senare vara ägare till gården, varför han tydligen hade vunnit processen mot *pres. Johan Macklier*.

Isak Browald fortsatte Adolph Tacks gamla källarrörelse i fastigheten och vann den 12.11.1683 burskap som vinhandlare. Den 27.10.1684 uppträdde han inför magistraten på sin faders *borgmästaren i Skara Lars Anderssons vägnar* angående att fadern av accisrätten var sakfälld att betala 157 daler 10 öre smt för något vin, som han skulle ha låtit föra tullplatsen i Skara förbi. Hörngården börjar nu kallas *Browalds hörne* – värdshuset kallas så småningom "Lejonet". Browalds änka *Maria Elisabeth Brun* övertog efter hans död 1706 värdshusrörelsen, som enligt kroglistan 1717 kallades "Leyonet" och betalade 96 d smt i accis. En dotter *Anna Elisabeth* var gift med *pastor i Skee Johan Bagerus* (död 1721). Sonen *överstelöjtnant Isak Browald* gifte sig med *Lars Gathenhielms änka*. Maria Elisabeth (Brun-) Browald pantsatte den 31.12.1714 sin gård vid Lilla Torget och Västra Hamnen mellan biskop Johan Poppelman i söder och Herr Lars Gathe i väster till Tyska kyrkan. Ännu 1720 står Maria Browald som ägare i tomtöreslängden till gården, som sedan övertogs av sonen överstelöjtnant Isak Browald och 1745 kallas dennes gård 1746 betecknas Browaldska husets tak som mest alldeles förskämt, en stor del takpannor och bräder på flyglarna av huset var borta.

Handelsmannen Vincent Beckman lät den 12.9.1748 första gången uppbjuda ett vid Lilla Torget beläget hörnhus emellan Vincent Beckmans hus å västra och mäklaren Petter von Egmonts hus å östra sidan, om han tillhandlat sig av översten välborne herr Isac Browall för 4 000 d smt enligt köpebrev den 10.9.1748.

Vincent Beckman juniors biografi enligt Wilhelm Berg (I:1, 102): Son till Vincent Beckman d.ä. Döpt 7.11.1700, död av förkyllning 1772 och begravd 3 nov. Erhöll 24.9.1742 burskap som handlare i Göteborg. Var 1751 direktör för stadens barnhus, föreståndare för tyska kyrkan, 1763 delägare i firman Beckman, Beijer och Schütz. Testamenterade 8.7.1767 sitt stenhus och pengar till Gabriel Fredrik Beijer och dennes barn samt till svärdfejare Drachman m fl. Erhöll 1767 guldmedalj av Kungl. Maj:t för det han haft omvårdnaden om stadens barnhus.

10 år efter Vincent Beckmans uppbud nämligen den 23.10.1758 skedde första uppbudet av den gård, som *handelsmannen Gabriel Fredrik Beijer* köpt, som hade tillhört herr Vincent Beckman, och var belägen vid Lilla Torget och Västra Hamnen emellan mäklaren Petter von Egmonts hus å södra (sic") och Madame Elisabeth Brusewitz å västra sidan bestående av sten- och trähus samt gård med tapeter och allt vad däruti inmurat och nagelfast fanns för en betingad summa av 4 000 d smt och samma köpeskilling till herr Vincent Beckman i Bancotransportsedlar erlagd liksom 30-penningen med 1 333 d 10 $\frac{2}{3}$ öre. Gården hembjuden till grannarna.

1765: *Handelsmännen V. Beckman, Beijer och Schütz*

1775–85: *Handelsmannen Gabriel Fredrik Beijer*

1790: *Herr Vincent Beijer*

1800: *Handelsman Jonas A Sernströms* hus med välvda källare

1807: *Vinhandlare G W Borgert*

Västra delen av 5.43

Carsten Nilsson

Död före 1637

Han omtalas av Almquist (I:183) som landeriarrendator.

Elisabeth Carstens

1637–38

Carsten Nilssons gård.

1639

Datum? 1641

”Opå Henrich Wikmans denne dags dato öfuerlefuererade Supplication belangandes honom måtte efter gifuet besked den 28 Julij 1639

blifua consenterat at sökia sin betalning på 200 Rdr uthur s/alig/e Carsten Nilssons huus (5.43), som han föregifuer honom owitterligen af Carsten Busk till Adolf Tack wara försåldt gifuer H Burggrefuen och Senaten sådan förklaringsh, at efter Rätten hafuer tilförne anwijst dem bådhe, nembligen honom Wikman och Busk uthj be-te Carstens huus, och tå öfuerlagt efter giord werderingh sammalunda kunna någorlunda räckia till bägges afbetalningh. Derföre skall be-te Henrik Wikman här med wara consenterat at sökia uthur samma försålda huus sin betalning pro quota för be-te dhe 200 Rdre skuldfordringzpraetension. J fall han icke är dermed tillfredz så kan Supplicanten låta Carsten Busk här för Rätten citera, tå honom skall rätt wederfaras ”

Adolf Tack

1639 och 1645 3 mtl, 1640–44, 1646–48, 1653–55: 4 mtl, 1649–50: 5 mtl, 1656, 1657v (I), 1665 (begr. 28.5.1665).

Holländaren Adolf Tack var först anställd som källarsven i den källarrörelse med vinutskänkning, som *president Nils Börgesson* bedrev från 1634. Att han däremot skulle ha varit anställd hos Nils Börgessons kompanjon *Dirk Jerma* förnekade han bestämt inför rätten 10.7.1637. Den 29.4.1638 gifte han sig med *Adriana Gijsebars*. Han kallas 1639 i borgarlängden vintappare. Troligen var det vid denna tidpunkt som Adolf Tack öppnade egen källarrörelse kombinerat med ett härbärke, som av den *engelske ambassadören Whitlock*, som 1655 besökte Göteborg betecknades som det bästa i staden.

1641 klagade Henrik Wikman från Hamburg över att han den 28.7.1639 hade erhållit panträtt med 200 rdr i sal Carsten Nilssons gård, som nu honom ovetande hade sålts till Adolf Tack (se ovan). Efter 1648 ägde Adolf Tack två gårdar: hörngården öster härom bör han ha köpt av *Gert Petterssons* kreditorer.

Hugo Fröding förmodar i sin många gånger här omtalade artikel från 1903, att Adolf tack var en duktig karl eftersom han utsetts till brandmästare för den första fjärdingen (de sju första rotarna).

Han citerar i sammanhanget vilka brandsläckningsredskap som uppräknas i stadens nyss stadfästa brandordning och som det ålåg husägarna att såväl natt som dag ha stående vid sin husport, nämligen

1 stege lika lång som husets höjd

1 barndhake, 12 alnar lång, 1 yxa

2 läderämbar och en vattenkanna.

Staden själv skulle hålla sina ”särdeles instrument” och att magistraten ytterligare lovat förskriva en eller två stora vattensprutor ”som nu i främmande land brukliga äro”. – Men det visade sig så småningom, att man inte hade bättre förstånd än att låsa in vattensprutorna, så att första åtgärd, som måste tillgripas vid brand var att leta reda på den som hade hand om nyckeln.

Efter *Adrijana Gijsebars död* (begravd 28.6.1654) gifte Adolf Tack om sig den 17.6.1655 med *Margareta Lüders (Gräfenberg)*.

1666–79, M1676: 1½ tomt

Det var hennes andra äktenskap (eventuellt hade hon varit gift fler gånger)

Adolf Tack begravdes den 28.5.1665 i Kristine kyrka. Enligt rådman Torsten Gäddas skrift om gravarna i Kristine kyrka hade Adolf Tack enligt kyrkans huvudbok 1623–27 erlagt betalning med 40 rdr för grav nr 6 i korsgången och med 5¼ rdr för 1 300 murstenar avsedda troligen för gravens uppmurande.

Efter uppslitande arvstvister med styvbarnen efter Adolf Tacks död (se 5.43ö) ärvde hon hörngården där hon fortsatte hans verksamhet som ”härbärgerare och vintappare” (Almquist I:713). Hon avled 63 år gammal 1679 (begravd 6 juli).

Denna västra gården ärvdes däremot av två av styvbarnen *Didrik Tack* och *Anna Tack*, gift 1/ i början av 1666 med *tolagsförvaltaren Ambjörn Eriksson*; 2/ 8.11.1682 med *skepparen Paul Kohlhoff* i hans andra äktenskap.

I Ambjörn Eriksson ägde Göteborg en tolagsskrivare, vars eskapader som kvinnojägare skulle komma t.o.m. den gamle Don Juans äventyr att förblekna. Säkert är att han beredde magistraten stora bekymmer men att han torde ha varit så skicklig som tullman att alla försök att varaktigt avsätta honom från sin tjänst på grund av hans fruntimmersaffärer misslyckades.

Det hela började med att *Hans Klockgjutares hustru* den 25.4.1655 klagade över, hur Ambjörn Eriksson hade sökt locka till sig henne bl.a. genom blinkningar, när han besökte Hans Klockgjutare och försökt våldtaga henne. Anklagelserna bottnade enligt Ambjörn Eriksson i att Ambjörn Eriksson hade låtit insätta Hans Klockgjutare i stadens fängelse för att denne hade stulit ett silverstop i Jönköping. Om rätten då hade känt Ambjörn tillräckligt, så hade den väl inte av denne låtit sig förmå att fängsla inte bara Hans Klockgjutare på nytt utan också dennes hustru för falsk angivelse. Hans Klockgjutare lössläpptes den 14.5.1655 för fortsatt arbete hos *amiral Mårten Thiesen Anckarhjelm* men hustrun fick stanna kvar i fängelset.

Den 7.11.1661 pliktade Ambjörn Eriksson och *Anders Svensson* 10 daler var för att de hade haft lägersmål med *Ingierd Carlsdotter*, som hade varit i tjänst hos Ambjörn. Ambjörn Eriksson sade, att visserligen var anklagelsen sann men hon hade varit havande, när hon kom i hans tjänst. Ingierd Carlsdotter förvisades från staden. (Hur många skulle bli kvar i Göteborg under dessa samboförhållandenas tid?)

När han för *andra* gången den 4.12.1662 anklagades för lägersmål med en *Karin Jönsdotter*, förklarade han sig aldrig kunna lova henne äktenskap. I stället erbjöd han henne en skattegårdspart värd 50 rdr för att hon skulle kunna försörja sig och barnen men därmed ville hon inte låta sig nöja. Rätten fann detta hennes nekande vara bevis på hårdnackethet och genvillighet som påbröd på den begångna synden och "kunde väl och därmed gås förbi". Men rätten bestämde i alla fall att Ambjörn för att förnöja henne skulle ge henne 20 d smt. Sedan skulle hon lämna staden.

Den 24.9.1663 hade det visat sig att Ambjörn Eriksson på nytt hade lägrat *Karin Jönsdotter*, varför rätten kom till följande resolution: "Alldenstund Ambjörn Eriksson tillstår och bekänner det han haver haft lägersmål med *Karin Jönsdotter* och han för detta för sådan begången last är åtskilliga gånger anklagad och med penningböter straffader, likväl ingen bättring efter allvarsam förmaning följt. Dy hafwer Rätten funnit skäligt honom från sin tjänst afsättia och cassera och sakfälla med 10 d smt." Till *Karin Jönsdotter* skulle han betala 6 mark i förlikning och *Karin Jönsdotter* "begiver sig av staden ut". – Till saken hör att Ambjörn enligt kvinnans supplik (EIIa:1) hade bett henne lägga skulden på någon annan och erjudit henne så mycket hon begärde, om hon bara gav sig i väg. Sedan kom Ambjörns vän *Sven Ingewaldsson* och mutade henne med 6 riksdaler för att få henne att draga sin kos.

När tolagsskrivaren Ambjörn Eriksson gifte sig med *Anna Tack* blev brudparet utsatta för en pinsam uppvaktning enligt vad Ambjörn senare den 5.2.1666 berättade för rätten. Med sig hade han flera vittnen – *Peder Germundsson*, *Claes Månsson*, *Carl Pedersson Mastmakare i Hagarne*, *Lars Eriksson Skräk stadssoldat* och *Jon Larsson*. "Brudehovet" omfattande tolv personer utom båtsmännen skulle ro från bryggan vid Stigberget åt Lundby kyrka. (Dykaren) *Olof Ambrosson* (se 10.11) hade följt brudehovet ned på bryggan och ropat så snart båtarna rott ut "Fanen tage dig du horejagare och allesammans som i båten äre". Och när *Olof Ambrosson* hörde ett styckeskott, sade han: "Hör där, det sköte de för horejagaren." *Carl Larsson Mastmakare* berättade, att *Olof Ambrosson* kom hem till honom och berömde sig av att han hade hälsat på bruden och brudgummen, och sade sig vilja stå för allt, vad han sagt.

Som inte detta vore nog som prövning för ett ungt äktenskap, så indrogs brudgummen ett par månader i en ny långvarig lägersmålsrättegång. Den här gången var det en änka *Karin Nilsson*, som angav Ambjörn Eriksson som barnafader och sade, att barnet var honom mäktigt likt. Skulden *Hans Larsson* ansåg, att det inte kunde vara möjligt, att Ambjörn var oskyldig till detta lägersmålet, eftersom han hade bisprungit henne med pengar efter barnafödelsen. Ambjörn sade, att detta hade han gjort för att ställa henne "till fridz" och för att han inte skulle komma i rop och ogunst hos sina förmän.

Eljest hade han inte sett *Karin Nilsson* förrän i nästlidne års oktober, då hon uträttade något arbete i hans hus och visste sig icke den gången haft något otillbörligt med henne att beställa. Men där så vore att han hade varit så blind och galen, så bad han rätten om förlåtelse, barnafader kunde han dock icke vara om man räknade från den tiden in till denna månad (29 april) i vilken barnet hade fötts. Rättens bedömning underlättades inte av att *Karin Nilsson* än skyllde på Ambjörn, än på en soldat *Olof*, som nu höll till på Dal. *Groo Nils sågares*, *Karins* värdinna berättade, att soldaten och konan båda gästade hennes hus men hon kunde svärja på att hon aldrig såg det ringaste tecken på olovlig beblandelse dem emellan. *Karin* hade enligt *Groo*, när hon låg mycket svag och eländig i en "skälfwesiuka" tre gånger efter varandra bett *Groo*, att hon skulle hämta *Burchard Dreyer* "för Guds skulle" (enligt *Marit Stensättares*). När så *Burchard* kom till *Karin*, bad hon honom att skriva ett brev till Ambjörn med bön om penningar "dock icke så att någon hörde det". *Burchard* hade skrivit brevet. Han berättade, att han tre gånger hade tillsport

henne, vem som var far till hennes oäkta barn. Hon sade sig då uppå sin salighet för Gud och människor vilja bestå, att Ambjörn Eriksson var far till samma barn och att barnets ansikte var honom likt. Därtill sade hon: jag tror inte annat än att han hjälper mig. – Sedan erhöll Karin Nilsson dotter åtta riksdaler genom skultens förmedling.

Groo Nils sågares vittnade, att skulten Hans Larsson sade till Karin Nilsson dotter, när han gav henne pengarna: "Dessa penningar hafwer jag fått uppå min lön, och gifwer tig af mitt eget", detta var också Karins version. Men skulten förklarade saken så, att Ambjörn Eriksson hade kallats till *president Leioncrantz*, som bett denne skilja sig "från det lapperiet", om han visste sig oskyldig. När skulten kom tillbaka, sedan Ambjörn ensam hade varit hos presidenten, låg åtta riksdaler på bordet med begäran, att skulten skulle ge dem till Karin Nilsson dotter, som behövde den för att begrava sitt barn med. Ambjörn sade sig ha blivit skrämmd av skulten att ge Karin Nilsson dotter pengarna: "Gif konan åtta riksdaler, så will jag laga, att Du kant blifwa henne kvitt, ty du willt icke komma på Rådstufwan för 100 rdr."

Detta var enligt Ambjörn skultens knep att få honom fast. Skulten Hans Larsson som "icke ville bestå med någon skam i sitt ämbete" fick rättens ord på att han icke skulle vederfaras någon skymf ("schimpf"), eftersom han bara hade gjort sin plikt i denna sak.

Enligt skulten hade Karin Nilsson dotter under sommaren hållit till på Hisingen i Tuve socken på en gård Skuggum, dit hon blivit fördd av en borgare, som Ambjörn lejt för att få henne ur vägen. Karin Nilsson dotter dömdes till 5 dalers smt böter eller i brist (mangel) av penningar att plikta med kroppen (slita ris) och sedan staden "staden straxt rymma". Ambjörn Eriksson skulle, eftersom så mycket talade emot honom, bl.a. genom att han gett Karin penningar för att nedtysta saken, erbjudas att värja sig med ed, eftersom utan tvivel ingen ville svärja med honom. Detta skedde den 6.9.1666.

Den 22.10.1666 "drog rätten sig till minnes med vad villkor Ambjörn åter blev tagen i sin tjänst igen, sedan han för de förre sine lägersmål därifrån blivit avsatt", nämligen att han poå nytt skulle avsättas från tolagsskrivarejänsten, om han ertappades med ett nytt lägersmål. "Hwarföre och rätten sig förundrade, att han med sådan last icke hafwer haft återhåld".

Saken var icke avdömd förrän tolagsmästaren Ambjörn Eriksson den 5.11.1666 anklagades av *Olavus Felterus* för att förutom de fem tidigare försyndelserna även ha begått ett sjätte lönskaläge här i staden med kvinnspersonen *Ingeborg Björnsdotter*, som nu uppehöll sig i Marstrand. Samma dag förklarade rätten honom skyldig till det förra lönskaläget med Karin Nilsson dotter men beslöt att skriva antingen till Kungl. Maj:t eller hovrätten för att få besked om hur Ambjörn Eriksson skulle straffas. Historien med Ingeborg Björnsdotter visade sig vara tre år gammal. Hon hade varit i tjänst hos *Amund Grefwe* och då denne var rädd att bli beskylld som barnafader, förhörde han henne i Doktor Östrings och Ambjörns svåger Anders Mörks närvaro, då hon senare för dåvarande justitiepresidenten, sedermera *burggreven Israel Norfelt* bekände sig ha barn tillsammans med tolagsmästaren Ambjörn Eriksson. På grund av de hotelser, som Ambjörn utsatte henne för, rymde hon från Göteborg, där hon tog tjänst hos *rådman Joakim Vesper*. Fyra riksdaler till resan hade hon fått av Anders Mörck, som gett henne dem för att hon "skulle sticka sig af vägen, dock icke så synnerligen af Ambjörn Eriksson ombedin utan af medlidande med Ambjörn". När Ambjörn efter att ha kontaktat henne på gatan bett henne att bli sitt tjänstehjon hade han i stället lägrat henne i sitt hus. Hon hade varit amma hos *tyske skolmästaren Knebel* för vilken hon bekant Ambjörn som barnafader. Ambjörn nekade till att ha träffat Ingeborg förrän hos burggreven vid förhöret. Hon sade sig ha varit åtskilliga gånger i hans hus "så ock förmenandes honom hafwa det

greep till att låcka, så att han kan mehr än annat folck”. Borgmästare och råd hade förhört Ingeborg Björnsdotter, som skyllet lägersmålet på en ung, för några år sedan bortrest man *Berendt Jörransson*. Han var alldeles oskyldig men hon hade i Marstrand – förut genom *tullkapten Peder Nilsson* – blivit beryktad för honom och då följde hon det gemene ropet och gav honom skulden. Varefter hon av prästerskapet blev tillåten till skriftermål och kyrkotagen.

Ambjörn beskyllde Olaus Felterus för att av avund ha dragit fram denna gamla historia men Felterus påminde honom utanför Ambjörns hus, där nu Albrecht guldsmed bodde, att göra sig fri från Ingeborg Björnsdotters beskyllningar men att Ambjörn då svarat sig redan ha gjort det hos burggreven. Det bestämdes, att Ambjörn skulle försvara sig med tolvmannaed, själv trettonde.

Anders Mörck bekände, att han en afton hemma hos sig tillsammans med *Lambert Dellinguusen* hade övertalat Ingeborg Björnsdotter att bege sig från staden och gett henne pengarna, som Ambjörn ännu ej betalat honom men pengarna hade påförts honom som skuld. Ambjörn kunde inte påminna sig att han bett Lambert Dellinguusen att skaffa Ingeborg ur vägen men erkände sig ha sagt till Lambert, att han ville den konan fore till ”Helfwetia” för vilkens skull han hade varit i förhör hos justitiepresidenten Norfelt. – Ambjörn förehölls också, att en ryttarehustru i Redvägs härad, som hade avlivats för att hon mördat sitt oäkta barn, hade angivit Ambjörn som barnafader. Ambjörn sade sig vara orättvist beskylld härvidlag.

Den 17.12.1666 sade Ambjörn att han icke kunde åstadkomma några edgärdsmän men bad att få bli befriad från eden eftersom Amund Grefwe hade varit beryktad för Ingeborg Björnsdotter, och för att hon hade angivit en annan mansperson för rådet och prästerskapet i Marstrand och enligt attest av kyrkoherden och kaplanen i Tunhem, där hon var född, där hon var född i Lissgården vid Nygården, var känd för att vara i andra stycken tvetalig. Enligt Ingeborg hade hon fött barnet hos sin farbroder Anders Björnsson i Björkö socken, vilket Ambjörn sade ej stämde med attesten. – Ambjörn stämde också för detta lägersmål, eftersom han icke kunde edgärdsmän.

Den 7.2.1667 tillkännagav burggreven Israel Norfelt, att han hade erfarit att lönskaläge inte kunde dömas annorledes än efter den kungliga resolutionen från 1615, som stadgade, att böterna *fördubblades* varje gång lönskaläge åter bedrevs. Rätten hänvisade till denna Gustav II Adolfs anno 1615 givna resolution, när den dömde Ambjörn Eriksson att för det femte lägersmålet med Ingeborg Björnsdotter böta 160 d smt och för det sjätte med Karin Nilsson 320 d smt, alltså *samanlagt 480 daler*.

Vad detta innebar för den stackars tolagsförvaltaren kan man kanske göra sig en föreställning om, när man hör följande. Han klagade i en supplik 1671 över att han numera var sjuklig och på grund av andra tillstötande ”wederwädig- och olycksaligheter” icke kunde existera på sin reducerade lön, eftersom allt det arbete ålåg honom ensam, som ”samtliga tullbetjante förvalta” och för den skull måste han hålla sig med en medhjälpare på kost och lön, så att stadens arbete icke skulle försummas. Han anhöll därför om att lönen skulle förbättras och bli vad den var intill 1665: Han begärde att som förr erhålla ersättning för papper till räkenskapsböckernas förfärdigande och påminde om de tjänster han under 25 års arbete hade gjort staden. Magistraten beslöt också enhälligt, att han fr.o.m. 1670 för sin tolagsmästartjänst skulle årligen uppbära 332 d smt och därjämte tolv och $\frac{3}{4}$ d smt till pappersinköp från den tiden han icke erhållit dylik ersättning.

Men den som fick betala det högsta priset för Ambjörns erotiska eskapader (om man bortser från de olyckliga kvinnorna) var stadsfiskalen Olaus Felterus. Mellan skål och vägg avslöjade han oförsiktigt nog för inspektör Jonas Månsson Ekebon och Berge Olofsson i Å sin åsikt, att burggreven Norfelt dömt Ambjörn Eriksson alldeles för hårt. Dessa falska vänner tövade inte med att

rapportera detta för burggreven Norfelt, vars största svaghet var, att han inte tålde kritik. Han påstod att Felterus injurerat honom ”till hans ära och ämbetsrespekt”. Därför avsattes Felterus i maj 1667, som icke detta var nog så blev Olavus Felterus den 22.5.1667 ”av underrätten förbjuden vidare på någons vägnar att agera så länge och intill dess honom tilstånd av samtl. Senaten der till igen efterlåtes och förunnas”. Hans försörjningsproblem ordnades genom att han fick efterträda Erik Andersson i Hofgården som häradsdomare på Norska Hisingen (Gbg AIIa:6, 631). Han avled kort före 13.3.1672 (se 2.133).

Tolagsförvaltare Ambjörn Eriksson avled i början av 1681 och begravdes i Christine församling den 23 jan. Han var då 51 år och 7 mån gammal. Den 8.11.1682 gifte hans änka Anna Tack om sig med

skepparen Paul Kohlhoff

Redan den 18.7.1681 hade Paul Kohlhoff betalat 4.16 daler i huseköpspenning för ”Ambjörn besökarens” gård. Då levde ännu hans första hustru Anna, som avled i barnsäng och begravdes den 21.8.1681. Den 8.4.1685 krävde sal *Vincent Beckmans* fullmäktige *Petter Sörman* skeppskapten Paul Kohlhoff på vad hans hustrus förre man avlidne Ambjörn Eriksson var skyldig. Uppenbarligen var Paul Kohlhoff död den 26.9.1688, när hans hustru Anna Tack till Mons. *Jacob Jürgensson* pantsatte sina hus för ett kapital av 379 rdr 38 st. Magistraten skrev den 8.5.1691 i ett brev adresserat till ”Herr baron och Amiral” (Ba:7) att ”Capitain af Amiralitetet sal Paul Kohlhoff hafwer här i staden hwarken slächt eller anförvanter men förmenas hafwa sin slächt i Lübeck, hwarest han födder är, ej heller är någon af dess hustrus slächt nu för tiden här i staden tillfinnandes än en gammal äncka Catharina Tack” (d.v.s. Anders Larsson Mörcks änka, se denne).

Den 29.8.1689 lät

tolagsmästare Jacob Jürgensson

lagbjuda ”en hus och gård belägen vid Stora Hamnegatan emellan Isak Browald å östre och sal. N. Wullfs å västre sidan”, vilken han köpt av hustru Anna Kohlhoff för 650 rdr kurant. I kammarrätten den 9.4.1690 krävde tolagsförvaltaren Jacob Jürgensson *tygvaktare Johan Beckman* på hushyra. Denne begärde avdrag för reparation.

Jacob Jürgensson bar egentligen familjenamnet *Schwartzkopf*, eftersom han var son till *barberaren Jürgen Schwartzkopf* och dennes andra hustru *Justina von Ackern*. Vid Sävedals häradssting den 25.10.1692 begärde han på egna och syskonens vägnar att få Kårtorps gård värderad. Den 1.9.1696 protesterade åborna på kronohemmanet Bärekuilla, Bärhult m.fl., Landvetter över att tolagsmästaren i Göteborg Jacob Jöransson, som ägde ett skattehemman i häradet, ville tillägna sig all den skog, som de disponerade tillsammans med honom. Någon uppgift om när och hurvida Jacob Jürgensson fick burskap i Göteborg som handelsman har icke återfunnits.

Jacob Jürgensson gifte sig första gången den 28.4.1691 med *jungfru Maria Magdalena Krantz*, vars far *rådman Fredrik Krantz* då nyligen hade avlidit (begr. Chr 7.4.1691 enl Gustavi begravningsräkenskaper, som också uppger, att Fredrik Krantz efterleverska *Elsabe Janssons* begravdes den 18.2.1694.) I brev till magistraten den 9.3.1696 begärde Jacob Jürgensson uppskov med färdigställandet av ett riktigt inventarium över sina svärföräldrars kvarlåtenskap till dess han hunnit sätta sig i förbindelse med utrikes debitorer och kreditorer. Hans hustru Maria Magdalena Krantz avled i barnsäng knappt 24 år gammal redan 1697. Hon begravdes den 21 mars detta år ett par veckor efter hans morbror *Gustav von Ackern*. Den 25.10.1697 skrev han till magistraten (EIIb:4), att hans svåger *Fredrik Krantz* och svägerska *jungfru Elsebe Margareta Krantz* hade

arvspretentioner efter hans avlidna hustru. I sammanhanget berättar han, att han ägde fordringar hos konungarna av England och Frankrike för uppbringade skepp.

I september 1698 gifte Jacob Jürgensson om sig med den förmögne *handelsmannen Matthis Assmundssons* och *Brita Hansdotters* dotter *Maria*.

Det vore fel att säga, att Jacob Jürgensson var välkommen i den nya hustruns familj. Vid denna tidpunkt var han nämligen redan på fallrepet. Magistraten skrev den 13.3.1698 (Ba:14), att Jacob Jürgenssons *betjänt Christian Backe* genom Kungl. slottskansliets förordning var arresterad i Stockholm." Jacob Jürgensson förnimmes själv genom tillfällig olycka och creditorernas sammanstötande nu på en gång i dess frånvaro vara destituerad af dess Credit och i det slätta omdöme bracht, som skulle han vilja på något sätt bedraga sina Creditorer, det wij likwähl af hans hertills hos oss förda wandel och wälförhållande intet förmodat kunnat".

Jacob Jürgenssons hustru *Maria Mattiasdotter* beklagade sig den 13.3.1699 inför rätten över sin mans leverne och förhållanden. Under mannens frånvaro på utländska resor kom kreditorerna "hopetals". De lät inteckna all hans egendom. Hon begärde fri lejd för honom att återvända till Göteborg och göra upp med kreditorerna. Lejdebrev åt mannen beviljades henne den 13.3.1699 av magistraten.

I ett brev till general Schönleben den 30.3.1699 (Ba:14) beklagade sig magistraten över att det syntes liksom ett syndastraff för Göteborg, "att i några års tid bortåt, föruthan de wackre och förnähme män, som hafwa varit stadens styrelse anförtrödde, fast (d.v.s. nästan) de allra bästa och efter anseendet förmögna Borgarne i deras bästa år äre oförmodeligen genom döden hädanryckte och att äfwen nu en man, benämnd Jacob Jürgensson genom sin gudfruchtigheet, modestie Exemplariae lefwerne och sin redlighet alt här tills af sig gifne förhoppning, har varit så hoos Eders Excellence sielf som oss och alla Människor till det bästa noterat, skall så plöztligen som han för ögonen seer, intet allena för sin person och handell warda i ruin och undergång bracht, utan ock att så många andra därigenom hootas med odrägeliga skador och att Crediten, som är det ädlaste, hwarpå handel och wandel har sitt fundament, för denna staden så merkeligén både inom och utom landz blir förswagat och Inwånarne i misstrooende och widrigt omdöme bracht".

Trots lejdebrevet blev Jacob Jürgensson, när han återkom, på guvernörens befallning insatt i fängelse men rymde. Magistraten skrev den 25.4.1699: "Den under arrest och stadens vakt inhäftade Jacob Jürgensson hade i går afton vid pass portlåsningen praktiserat sig ur arrestkammaren, kunnandes wij intet weta, om han håller sig hembligen här i staden. Han lærer dertill av en och annan wara underhulpen, som man ännu lembnar onämnd, lärandes wilja begifwa sig på flychten. Om han inte inställer sig i sin förra arrest lærer han för oredlig blifwa Considererad och den som befinnes hafwa hyst, herbergerat och undandölgt honom och sådant förtijger, lærer komma att stå i hans ställe."

När Jacob Jürgensson rymde hade inte bara hans egen hustru och hans syster, som var gift med *guldsmiden Hindrik Weddinghuusen*, utan också handelsmännen *Abraham Bruhn* och *Daniel Lander* varit kvar hos honom inne i arrestkammaren. Magistraten hade till dess man rannsakat och överlagt om saken låtit arrestera så väl vaktkarlarna som Bruhn och Lander, trots att dessa var utomordentligt väl ansedda i Göteborg, vilket väl framgår av att Abraham Bruhn i april 1711 blev rådman och Daniel Lander omkring 1712 blev klockare i Gustavi. Magistraten hade också låtit efterlysa Jürgensson med trumslag överallt i staden och begärde nu general Schönlebens hjälp att få honom efterlyst i gränsorterna.

Svärföräldrarnas testamente daterades den 4.9.1699 och bevittnades då av *Volrath Tham* (död 1700) och *Jacob Wadst.* Testamentet hade bekräftats på Matthis Assmundssons sotsäng (enligt uppgift den 28.11.1701 EIIb:4) och då för säkerhets skull undertecknats också av dåvarande *stadssekreteraren och notarie publicus Wilhelm Silentz.* Änkan Brita Hansdotter uppvisade testamentet för rätten den 20.4.1706. I testamentet beklagade de sig över Jacob Jürgenssons ekonomiska tillstånd ”den wij intet weet hafwa hafft sådan olyckelig händelse, att han skulle derigenom blefwet så af sig kommen, som bekl. bekant är”. I själva verket hade Jacob Jürgensson gjort förluster som fartygsägare i 1690-talets handelskrig (se Almquist II:372 och 378). Tillsammans med *Johan von Minden* uttalade han sig den 9.11.1696 om det förolyckade skeppet *Svanen.*)

Svärföräldrarna avsåg sig all delaktighet i hans in- och utländska skulder och ville, att ingenting av deras egendom skulle gå till betalning av dem. I testamentet förordnades, vad som skulle göras med Maria Mathiasdotters andel: Ehuru hon i sitt olyckliga äktenskap redan fått 3 000 d smt i medgift, som hennes man Jacob Jürgensson förstört, fick hon ytterligare 3 000 daler och skulle enligt testamentet dessutom dela lika med syskonen.

Jacob Jürgenssons konkurs 1699 var den största i Göteborg under hela 1600-talet. Skulderna uppgick till den för den tiden ofantliga summan 67 000 d smt. – I magistratens årshandlingsvolym EIIb:1 finns ett häfte angående hovrättens behandling av uppgörelsen mellan handelsmannen Jacob Jürgenssons kreditorer av den 13.6.1703. I magistratens brev av den 2.6.1702 (Ba:15) talas om Jacob Jürgenssons fallissement ”på inte mindre än 70.000 d smt (70/m d smt), därunder (han) emot sitt uppsåt och wilja skadat många av sina medborgare”.

Jacob Jürgensson förlorade även huset vid Södra Hamngatan, vars nye ägare från 1700 blev hans svåger *rådman Magnus Melander.*

Med den saken förhöll det sig sålunda:

Magistraten skrev vid ett tillfälle, att Jacob Jürgensson tillträtt sina (tidigaste) svärföräldrars sterbhus utan ringaste kommunikation vare sig med anförvanterna eller magistraten. Han ”skaltade och waltade” med det efter sitt lyste tills omsider magistraten genom ett och annat förelagt vite tvingade honom att upprätta inventarium. En tredjedel eller ett kapital på 5 130 d smt tillföll den omyndiga arvtagaren, d.v.s. *jungfru Elsabe Margareta Krantz,* som den 1.2.1700 gifte sig med rådsförvanten Magnus Melander förutom ”en och andre poster som han uppburit av sterbhusmassan och sedermera opfundne äre”. När Jürgensson skulle träda i sitt andra gifte avvittrade han sina två medarvingar på sin sal. hustrus vägnar. Hustrun avled utan bröstarvingar och hennes syskon skulle få 8 000 d smt, hälften kontant, och hälften, när hans utländska fordringar kunde inflyta. ”Så må han ey heller förundra, att magistraten, sedan han förrymde och hustrun abandonnerade, egendomen igenom en ordentlig immission har lämnat herr Melander hus och gård med en del persedlar.”

Magistraten begärde den 7.5.1701 hos Kungl. Maj:t den 7.5.1701 att få Jacob Jürgenssons lejdebrev prolongerat. Den 19.8.1701 skrev Jacob Jürgensson till magistraten och betygade sin tacksamhet mot svärföräldrarna, som hade hjälpt hans hustru: Han ville ha magistratens hjälp att förernas med henne – Mattias Assmundsson beklagade i sitt svarsbrev sin dotters ”olyckliga marriage”.

Uppenbarligen återkom Jacob Jürgensson men skulle arresteras på nytt. I ett brev den 7.5.1706 (EIIb:2) omtalas Jacob Jürgenssons schapperande och diskuteras problemet var han kunde vistas. Magistraten skrev den 9.1.1707 till guvernören Siöblad och återopade hans order av den 27.12.1706. Justitieborgmästaren hade givit order till vaktmästaren, överskulden och stadskorpra-

len, att de så oförmärkt som möjligt skulle efterfråga Jacob Jürgensson i hans logemente och bringa honom till rådhuset i förvar i en arrestkammare och om de inte fann honom lika oförmärkt observera honom på andra ställen. Eftersom han efter en halvtimmes eftersökande inte återfanns hade justitieborgmästaren skriftligen meddelat guvernören detta på det hans person och undankomst kunde förhindras i portar och bommar och betjänterna och stadens vakt visitera alla ställen, där man kunde förmoda honom ha sitt tillhåll och besätta hus och gator med vakt. I den händelse han hade sluppit ur staden borde guvernören skriva till andra orter och begära hans arresterande.

Stadsbudet och kvartermästaren hade låtit antyda alla dem, som stått i någon förbindelse eller något svågerskap med Jürgensson, att så kärt dem vore att undvika all påföljande olägenhet skulle ingen av dem understå sig att hysa, fördölja eller förtiga hans person utan ange honom och skaffa honom tillrätta. Men alla hade ursäktat sig med att ingenting veta om honom.

Magistratens skrivelse den 11.10.1709 (Ba:18, 258) berättade, att bankokommissarien hade anhållit om prompt exekution hos *Fru Ahlehielm*, Henrik Weddinghausen och framlidne *kontrollören Ahrenbergs* anhöriga för Jacob Jürgenssons lånerest för vilken samtliga en för alla och alla för en hade caverat. Ahrenbergs arvingars tillgångar skulle förslå ringa.

Det föreföll Göteborgshistorikern Wilhelm Berg otroligt att den *Maria Georgensson*, som enligt en bouppteckning den 7.2.1749 efterlämnade en förmögenhet på 23.483 daler 8 öre smt och två stora gårdar i Göteborg (se 2.6–8) kunde vara identisk med den bankruttrade Jacob Jürgenssons änka Maria Matthisdotter. Han kallar henne därför dotter till dennes yngre bror *Jürgen Jürgensson Schwartzkopf* (död 1728 och begr. 30.1.) Denne gifte sig 1/ 10.10.1682 med *Anna Catarina Schröder* (född 1647, död 1685, begr. 8 mars); 2/ 19.7.1685 med *Anna Andersdotter* (död 1732, begr. 2 febr.). Men Kungl. Svea hovrätt befriade genom dom den 15 dec, 1709 Jacob Jürgenssons hustru Maria Mattiaedotter tillika med hennes moder Britta Assmunds från alla Kungl. Maj:ts banks tilltal med anledning av handelsmannen Matts Assmundssons och hans hustrus testamente av den 4.9.1699. Matthias Assmundsson efterlämnade enligt bouppteckning 1706 en förmögenhet av 32 000 d smt. Hans änka Brita Assmunds förvaltade detta med stor skicklighet och efterlämnade 1737 enligt bouppteckning 44 736 daler.

Maria Geurgenssons ena hus med 3½ tomt belägen på Kungsgatan ("8–9") värt 6 766 daler ärvdes av mågen *handlaren Daniel Wetterling* (gift *Maria Justina Jacobsdotter Geurgensson*, död 4.7.1773).

Den andra gården på Östra Hamngatan mellan Herr Jacob Liedgrens stenhus och Martin Sandbergs hus, värt 3 033 daler, övertogs av den andre mågen *handlaren Hans Ellgren* (bosatt 5.62 i hörnet av Östra och Stora Hamngatorna, gift *Anna Elisabeth Jacobsdotter Geurgensson*, bou 22.1.1761).

Rådman Magnus Melander

Magnus Melander var född i november 1644. Han hade tidigare varit notarie vid rådstugan 1689–95 och vid kämnärsrätten 1695–97 och var litterat rådman 1697–1706, som rådman hade han hand om inköp, när det gällde stadens byggnadsverksamhet, skulle svara för inspektion av denna och svara för räkenskapsföringen. I brev till guvernör Siöblad skrev magistraten 27.6.1701, att rådsförvanten Magnus Melander ville komma till jurisdiktion å annat ställe, eftersom alltid hade haft större inklination att vistas på landet än i staden. Magistraten kallade honom "habil, flitig, vaksam".

I egenskap av Jacob Jürgenssons svåger hade Magnus Melander den 11.6.1701 i avräkning på sin hustrus arvspretention erhållit Jacob Jürgenssons sjättedel i *skeppet Carolus*. Den sålde han vidare till *Sebastian Tham* (AIIb:4 11.6.1701).

Det av Magnus Melander ägda huset, som väl var detsamma, som *Ambjörn Eriksson* hade bebott, beskrivs av Maja Kjellin som ett tvåvåningsträhus med stor källarvåning. Den 1.2.1707 utnämndes Magnus Melander till borgmästare i Borås. Han avled i Stockholm 1723 som riksdagsrepresentant. Han sålde den 15.11.1723 för 2 400 d smt och 100 dalers diskretion till hustrun hus och gård mellan källaremästare Isac Brovald i öster och rådman Johan Beckman i väster till ”S-r (Senior) Gathe”, d.v.s.

handlanden, sedermera kommandören Lars Gathenhielm.

Troligen var det i detta trähus Gathenhielm avled. Det övertogs av hans änka *Ingela Hammar*, vilken liksom han var född i Onsala. 1722 gifte hon om sig med

korpralen vid Lifdrabanterna, överstelöjtnant Isac Browald,

vars mor tidigare ägde *Adolf Tacks* gamla hörngård intill, som karakteriserades som stenhus i varje fall under Browalds föräldrars tid.

Efter Ingela Hammars död på Lärjeholm den 29.4.1729, värderades överstelöjtnant Isac Browalds hus vid Lilla Torget och hans tre små hus vid varvet.

Handlanden Vincent Beckman

köpte 22.8.1745 gården vid Lilla Torget mellan Browalds hörntomt i öster och stadsmäklare Joh. Fredrik Brusewitz änka Elisabeth Beckman i väster med tapeter för 3 500 d smt av kvartermästaren vid Kungl. Maj:ts Livdrabantkår Isac Browald (fasta 17.5.1746). Arealen uppgavs till 113' × 38 $\frac{2}{3}$ ' sv. mått.

Den 12.9.1748 lät handelsman Herr Vincent Beckman uppbjuda sitt vid Lilla Torget belägna hörnhus mellan bemälte handelsmans hus å västra och mäklaren Petter von Egmonts hus å östra sidan, som han tillhandlat sig av översten Vålborne Herr Isac Browald för en summa av 4 000 d smt enligt köpebrev den 10.9.1748.

Vincent Beckman (son till Vincent Beckman), döpt 7.11.1800, död av förkylning 1772 och begr. 3.11. Erhöll 24.2.1742 burskap som handl i Göteborg. Han blev 1751 direktor för stadens barnhus och föreståndare för svenska kyrkan, 1763 delägare i firman von Beckman, Beijer och Schütz, som 1765 står skriven för gården.

Vincent Beckman testamenterade 8.7.1767 sitt stenhus och pengar till *Gabriel Fredrik Beijer* och dennes barn samt till *svärdfejare Drachman* m.fl. Han erhöll 1767 guldmedalj av Kungl. Maj:t för det han haft omvårdnaden om stadens barnhus. (Berg I:1, 102)

I auktionskammarens protokoll finns följande uppgifter hur den sammanslagna fastigheten 5.43 upptages i bouppteckningen 11.11.1772 efter Vincent Beckman (död den 29.10.1772). Den kallas där ”Ett stenhus vid västra hamnen och hörnet av Lilla Torget samt ett mindre hus av träd in till upptages till det pris som gavs i den dödes köpebrev till handelsmannen

Gabriel Friedrich Beijer

av den 20.10.1758 samt uppbud och fasta därpå” (Den 23.10.1758: Första uppbud av den gård, som handelsman Gabriel Fredrik Beijer köpt, som tillhört herr Vincent Beckman och som var belägen mellan mäklaren Herr Petter von Egmonts hus å södra och madame Elisabeth Brusewitz

å västra sidan bestående av sten- och trähus samt gård med tapeter och allt vad däruti inmurat och nagelfast finnes för en betingad summa av 40 000 d smt och samma köpeskilling till herr Vincent Beckman i Bancotransportsedlar till fullo betalt liksom 30-penning med 1 222 daler 10 $\frac{2}{3}$ öre. (Gården hade hembjudits till naborna.)

1775–85 *Handelsman Gabriel Fredrik Beijer*

1790 *Herr Vincent Beijer*

Senare uppbud av 5.43

handl G N Borgert	27.2.1804
grosshandl Wilhelm Röhss	9.9.1839
grosshandl Anders Oterdahl	21.11.1853
handl J A Sernström	11.6.1794
handl C J A Larsson	22.3.1858